

pleegbaar op: <https://www.kpz.nl/publicaties/procesrapportage-co-creatie-aanpak-leraren-als-leesbevorderaars/>.

- Jongstra, W., J. Pool & I. Pauw (2021). ‘De leesbevorderende leraar als actor in het voorsorteren en ontsluiten van verrijkende teksten’. In: I. Pauw & W. Jongstra (red.). *Een leraar met een eigen kleur; ontwikkeling van professionele identiteit*. Antwerpen: Gompel & Svacina, p. 159-171.
- Kieft, M., R. van Steensel, W. Jongstra & J. van den Eijnden (2021). ‘Literatuurstudie Leraren als leesbevorderaars. NRO-kortlopend onderzoek’. Zwolle: Hogeschool KPZ.
- McKool, S. & S. Gespass (2009). “Does Johnny’s reading teacher love to read? How teachers’ personal reading habits affect instructional practices”. In: *Literacy Research and Instruction*, 48 (3), p. 264-276.
- Vansteelandt, I., S.E. Mol & H. Van Keer (2019). “Design principles for professionalizing primary school teachers on promoting reading motivation”. In: *L1- Educational Studies in Language and Literature*, 19, p. 1-26.

Noot

- ¹ Dit ontwerponderzoek werd mede gefinancierd door het NRO en staat beschreven in de onderzoekspublicatie ‘Lezen en laten lezen’, uitgegeven door Stichting Lezen (2023). Zie: <https://www.lezen.nl/nieuws/meer-kennis-van-kinderboeken-met-aanpak-leraren-als-leesbevorderaars/>. Alle genoemde materialen zijn te vinden op de projectwebsite: <https://www.kpz.nl/kennis-en-innovatiecentrum/taalstimulering/projecten-taalstimulering/leraren-als-leesbevorderaars/>.

Ronde 7

Linda Vaessen
Pabo de Kempel
Contact: livamo1979@gmail.com

Door lezen de wereld ontmoeten

1. Aanleiding

Arjen Lubach stak in zijn tv-programma *Zondag met Lubach* (september 2020) de draak met begrijpend lezen. Volgens Lubach hebben kinderen hun plezier in lezen

verloren doordat begrijpend lezen een apart vak geworden is en we doorgeslagen zijn in de aandacht voor het benoemen van de structuur van de tekst en het aanwijzen van verbanden tussen de alinea's op basis van zogenaamde signaalwoorden.

Lubach legde de vinger op de zere plek: lezen is verworden tot strategieonderwijs en de aandacht voor de inhoud van de tekst is naar de achtergrond verdwenen. Het resultaat hiervan is een dalende leesvaardigheid, een dramatisch lage leesmotivatie en gebrek aan leesplezier (o.a. PISA 2018; PIRLS 2021). Vooral de resultaten van het PISA-onderzoek (2018) hebben het onderwijsveld wakker geschud. Er is werk aan de winkel! 24% van de Nederlandse 15-jarigen is laaggeletterd en kan daardoor bijvoorbeeld berichten van de overheid onvoldoende begrijpen, alsook bijsluiters van medicijnen.

Het urgentiebesef is er, maar leraren zitten met de handen in het haar. De methodes die ze zo lang gevolgd hebben, worden maar traag aangepast en veel leraren hebben nooit geleerd (of zijn verleerd) hoe ze met een mooi kinderboek kinderen kunnen enthousiasmeren en inspireren voor lezen. De kennis van recente kinderboeken onder veel leraren schiet tekort. De aanpak 'Door lezen de wereld ontmoeten' (hierna: DLDWO) is een antwoord op deze aanleiding.

2. Waarom zou je eigenlijk lezen?

Als je de vraag '*Waarom zou je lezen met kinderen?*' aan fervente lezers stelt, zullen sommigen antwoorden dat lezen ontspannend is. Anderen vinden lezen een manier om te ontsnappen aan de wereld of om op reis te gaan in je eigen hoofd. Lezen wordt ook wel eens beschreven als 'dromen met je ogen open'.

Lezen is echter nog veel meer dan dat. Door te lezen, ontmoet je niet alleen de wereld, maar werk je ook aan taalontwikkeling in de breedste zin van het woord. Wanneer je voorgelezen wordt, zelf leest en vooral als je praat en schrijft over wat je gehoord, gezien en gelezen hebt, ga je lezen werkelijk beleven en verdiep je je eigen kennis.

Daarnaast zorgt lezen voor plezier. Er is een wederkerige relatie tussen leesvaardigheid en leesmotivatie (Houtveen e.a. 2019). Simpel gezegd: je moet goed kunnen lezen om lezen leuk te gaan vinden, maar je moet lezen ook leuk vinden om steeds beter te gaan lezen. Het beïnvloedt elkaar dus en je hebt het allebei nodig. Het is daarom nodig om, parallel aan aandacht voor het vergroten van de leesvaardigheid, aandacht te hebben voor leesmotivatie en leesplezier.

Er zijn daarnaast nog vele andere argumenten te noemen, maar het – misschien wel – belangrijkste argument is dat je de hele dag luistert, kijkt en leest. Het is uitermate belangrijk dat leraren met hun onderwijs kinderen voorleven en -lezen, en leren hoe je dat met begrip doet.

3. Hoe komen kinderen tot begrip?

Er zijn vele factoren die bijdragen aan het ontwikkelen van begrip bij lezen, luisteren en kijken. (Mondelinge) taalvaardigheid is de basis. We weten dat taalvaardigheid gestimuleerd moet worden door de omgeving, en dat niet alle kinderen van huis uit een stevige taalbasis meekrijgen. Ook nemen niet alle kinderen deel aan voorschoolse educatie. Het is daarom, in het kader van kansengelijkheid, van belang dat kleuterleraren gedegen ‘observeren’, ‘signaleren’ en ‘aansluiten bij de ontwikkeling van het jonge kind’ om het verder te helpen. Door voor te lezen, goede denkvragen te stellen en hier samen over na te denken, te praten en te tekenen, verdiepen leerlingen hun begrip. Om deze reden begint DLDWO in groep 1.

Verder zijn er drie factoren essentieel om al lezend, luisterend en kijkend tot begrip te komen:

1. vaardigheid in vloeiend lezen;
2. een rijke woordenschat;
3. voldoende kennis van de wereld.

Vloeiend lezen stelt de lezer in staat om de woorden te decoderen en tegelijkertijd betekenis te verlenen aan hetgeen hij leest. Dat dient vlot te gaan, zodat de lezer zijn energie en werkgeheugencapaciteit kan gebruiken om betekenis te verlenen aan de tekst (Ros e.a. 2021). Daarbij is een zeker tempo van belang, om relaties binnen een tekst te kunnen leggen (LaBerge & Samuels, in: Eskes 2020). Accuraat lezen betekent dat je nauwkeurig en met zo min mogelijk fouten leest, om de draad van de tekst niet kwijt te raken. Expressief lezen, ten slotte, is lezen met intonatie en als kinderen dat kunnen, getuigt dat meestal van tekstbegrip.

Een rijke woordenschat is noodzakelijk om nieuwe kennis te kunnen verwerven. Kinderen met een rijke woordenschat verkrijgen dóór die rijke woordenschat dus makkelijker nieuwe kennis dan kinderen met een beperkte woordenschat. Kinderen met een beperktere woordenschat moeten dus door hun ouders en leraren gefaciliteerd worden om hun woordenschat te vergroten, willen ook zij voldoende nieuwe kennis opdoen. Wanneer dit onvoldoende gebeurt, worden de verschillen in kennis tussen kinderen groter. Dat heet ‘het Matteüs-effect’ (Cunningham & Stanovich, in: Ros e.a. 2021).

Je hebt kennis nodig om nieuwe kennis te kunnen begrijpen. “Het belang van het hebben van achtergrondkennis geldt vooral voor het begrijpen van informatieve teksten, omdat zulke teksten veelal een grotere dichtheid aan concepten bevatten dan narratieve teksten” (Houtveen e.a. 2019: 12). Het opbouwen van achtergrondkennis behoeft expliciete aandacht. Nieuwe kennis bouwt zich niet vanzelf op. Daarnaast is het van belang om te onderkennen dat kennis iets anders is dan een opeenstapeling van feiten: “[h]et gaat om het ontwikkelen van netwerken van kennis die bestaan uit

samenhangende concepten” (Houtveen e.a. 2019: 12). Daarnaast spelen kennis over ‘tekststructuren’, ‘strategieën’, ‘leesmotivatie’ en ‘executieve functies’ een rol. Deze regelmechanismen van ons brein helpen kinderen om hun (luister- en lees)gedrag te sturen.

4. Wat kan een leraar doen? De vijf basisprincipes van DLDWO

Wanneer je weet waarom je zou lezen met kinderen en hoe kinderen begrip ontwikkelen, is van belang dat je weet wat je dan in je klas kunt doen. We ontwierpen hiervoor vijf basisprincipes.

1.	Rijke teksten en boeken lezen binnen rijke contexten.
2.	De vier sleutels voor een effectieve les (Kramer & Wildeboer 2017): <ul style="list-style-type: none"> • Scherpe inhoudsgerichte lesdoelen m.b.v. de doelenkaart. • De kortste weg naar Rome bewaken. • Actieve betrokkenheid. • Afstemming.
3.	Kinderen leren denken m.b.v. de taxonomie van Bloom (1956)
4.	Kinderen leren hoe ze het lezen en luisteren van teksten aanpakken m.b.v. van het GRRIM-model (Pearson & Gallagher 1983). De leraar leert kinderen de kennis van tekststructuren en strategieën te gebruiken om tot begrip te komen.
5.	Lezen, praten over én schrijven bij teksten – zoeken naar de verbinding tussen meerdere vakgebieden.

5. Besluit

De voorgestelde aanpak leert leraren om hun leerlingen al vanaf jonge leeftijd te leren luisteren, kijken en lezen met begrip, om zo de wereld om zich heen te ontmoeten. Door samen te denken, te praten en te schrijven, verdiepen leerlingen hun begrip. De aanpak verbindt de voorheen los aangeboden vakken als ‘technisch en begrijpend luisteren/lezen’, ‘woordenschatonderwijs’, ‘mondellinge taalontwikkeling’ en ‘(creatief) schrijven’ aan ‘wereldoriëntatiethema’s’. DLDWO beoogt een levendige, afwisselende manier van lezen, waardoor kinderen geprikkeld worden om te leren en om plezier en zin in lezen en leren te ontwikkelen.

Referenties

Bogers, E. (2020). *Al pratend wijs. Het belang van een goede vroege mondellinge taalvaardigheid*. Huizen: Pica.

- Eskes, M. (2020). *Technisch lezen in een doorlopende lijn*. Huizen: Pica.
- Gubbels, J., A.M.L. van Langen, N.A.M. Maassen & M.R.M. Meelissen (2019). *Resultaten PISA-2018 in vogelvucht*. Enschede: Universiteit Twente.
- Houtveen, A., R. van Steensel & S. de la Rie (2019). 'De vele kanten van leesbegrip. Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van Onderwijs'. Online raadpleegbaar op: <https://www.nro.nl/sites/nro/files/migrate/de-vele-kanten-van-leesbegrip.pdf>.
- Koeven, E. van & A. Smits (2020). *Rijke taal. Taaldidactiek voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom.
- Kramer, F. & T. Wildeboer (2017). *Slim! De 4 sleutels voor een effectieve les*. Fochteloo: leuker.nu.
- Lubach (2020). 'Begrijpend lezen'. In: *Zondag met Lubach* (27 september 2020). Online raadpleegbaar op: <https://www.youtube.com/watch?v=lelWCw3GmSo&t=2s>.
- Ros, B., A. van Gelderen, K. de Gloppe & R. van Steensel (2021). *Leer ze lezen. Praktische inzichten uit onderzoek voor leraren basisonderwijs*. Meppel: Ten Brink.
- Stichting Lezen (2020). 'De doorgaande leeslijn'. Online raadpleegbaar op: www.lezen.nl/publicatie/de-doorgaande-leeslijn/.
- Stichting Lezen (2022). *De zeven pijlers van onderwijs in begrijpend lezen*. Utrecht: Eburon.
- Surma, T., K. Vanhoyweghen, D. Sluijsmans, G. Camp, D. Muijs & A. Kirschner (2019). *Wijze lessen. Twaalf bouwstenen voor een effectieve didactiek*. Meppel: Ten Brink.
- Swart, N.M., J. Gubbels, M. in 't Zandt, M.H.J. Wolbers & E. Segers (2023). *PIRLS-2021: Trends in leesprestaties, leesattitude en leesgedrag van tienjarigen uit Nederland*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.